

DE K VAN SKYLLA - DEEL 3 IPSA CANAS

DE K VAN SKYLLA

Een platonische fantasie in drie delen

Deel 1. *Étant donnés* – drie verhalen, drie versies

Deel 2. *Those words of art* – de fabel

Deel 3. *Ipsa canas, zing zelf* – het werk als vertelling

Supplement – *Door 100 holen zingend*

Nol de Koning
DE K VAN SKYLLA
een platonische fantasie

3

Ipsa canas, zing zelf

Het werk als vertelling

© Nol de Koning 2017/19
omslagontwerp en vormgeving
binnenwerk Nol de Koning
foto auteur Grada van Velzen
print en bindwerk BraveNewBooks
ISBN 978 94 021 9874 4

VOORAF

‘Palinurus, de bekwame stuurman van het schip van Aeneas, viel in zijn slaap in zee, was drie dagen ten prooi aan de stormen en de golven van de zee en kwam tenslotte veilig op het strand bij Velia, waar de wrede bewoners van die plaats hem vermoordden om zijn kleren; zijn lichaam lieten ze onbegraven op het strand liggen.’ Aldus een parafrase van de korte samenvatting van het Palinurus-verhaal van John Lemprière in zijn *Classical Dictionary Of Proper Names Mentioned In Ancient Authors* uit 1788.

De Britse schrijver en criticus Cyril Connolly heeft voor zijn boek *The Unquiet Grave*, dat onder het pseudoniem Palinurus in 1944 is verschenen, de toedracht van de dood van de stuurman opnieuw onderzocht en een verslag daarvan als epiloog in zijn boek opgenomen. Zijn uitgangspunt was dat het Palinurusverhaal uit de *Aeneis*, Vergilius’ heldendicht, ‘vol moeilijkheden zit’. Connolly: ‘Om U, Palinurus, te zoeken, droevige dromen brengend ofschoon u onschuldig waart. Maar was Palinurus onschuldig? Was zijn verdwijning wel zo toevallig als Aeneas veronderstelde?’

Deze vraag is vanaf 1989 voor de schrijver van *De K van Skylla* een blijvende bron van inspiratie geweest. In dit werk, dat op een herbestudering van het Palinurusverhaal uit 1998 is gebaseerd, probeert hij opnieuw, maar nu in de vorm van een *platonische fantasie*, een antwoord op Connolly’s vraag te geven.

De fantasie bestaat uit drie delen. Het eerste deel *Étant donnés* beschrijft de drie versies van het Palinurusverhaal die de studie als fantasie heeft opgeleverd. Het tweede deel *Those words of art* is een voortzetting en bewerking van het verslag van de herbestudering uit 1998. Deze twee delen komen samen in deel drie *Ipsa canas - zing zelf*, dat de lezer hierbij in handen heeft - en dat als een programmaboek kan worden gezien voor wat de auteur een ‘leesopera’ heeft genoemd. Verder is er een supplement, *Door 100 holen zingend*, met gegevens voor een multi-disciplinaire uitwerking van de resultaten die de platonische fantasie in artistiek en intellectueel opzicht heeft opgeleverd.

INHOUD

Ipsa canas - zing zelf

9

Palinurus' droeve droom

12

Aeneas ontmoet de Sibylla

14

Aeneas en Palinurus in de onderwereld

17

Rolverdeling

19

Hoofdmotieven

35

De vertelling

63

De tak en de poort

111

Een leven waarin de goden niet zijn uitgenodigd is niet de moeite waard te worden geleefd. Het zal rustiger verlopen maar zonder geschiedenis. En vermoedelijk wordt die riskante uitnodiging ons telkens weer opgedrongen door goden die zich vervelen met mensen die geen geschiedenis hebben.

Uit: Roberto Calasso, De bruiloft van Cadmus en Harmonia

Ipsa canas - zing zelf

LEESOPERA. *De K van Skylla* is een leesopera - een muziektheatraal werk dat te vergelijken is met wat in het Engels een 'closet drama' en in het Nederlands een 'leesdrama' wordt genoemd en in eerste instantie dus gelezen moet worden. En wel zo dat de lezer met zijn voorstellingsvermogen, en in dit geval ook met zijn innerlijk gehoor, het drama in zijn hoofd opgevoerd ziet worden. Je kunt ook zeggen: *De K van Skylla* is een *conceptuele* opera: een werk dat een *voorstelling van een voorstelling* wil zijn, of nog anders gezegd: een uitbeelding in woord en beeld van een *gedachte* vertoning dan wel opvoering. Wel is het zo dat het idee '*voorstelling van een voorstelling*' niet alleen als '*dat wat voor de geest staat*', of als '*uitbeelding, afbeelding*' of als '*het vertonen, vertoning*' moet worden opgevat; voorstelling betekent ook '*denkbeeld omtrent iets dat men bij anderen doet ontstaan*' (Van Dale). En zo is deze fantasie als voorstelling dan ook bedoeld: als materiaal dat wordt aangedragen om de lezer ertoe aan te zetten zich een *eigen* uitbeelding en vertoning voor de geest te halen. *Aeneis* 6.76: '*ipsa canas oro*' - 'ik vraag u: zing zelf'.

PLATONISCH. Een paar opmerkingen over het gebruik van het adjectief *platonisch* in de ondertitel van de leesopera teneinde voor de hand liggende misverstanden te voorkomen. Dit adjectief is vooral bekend in de woordcombinatie '*platonische liefde*', als '*liefde zonder zinnelijk element*' (Van Dale). In de ondertitel wordt het adjectief in de betekenis die het in de woordcombinatie '*platonische wensen*' heeft gebruikt, als '*wensen waarvan men niet verwacht dat ze vervuld kunnen worden*' (*id.*). Dit betekent echter niet dat de connotatie die het woord in combinatie met het woord liefde heeft buiten beschouwing gelaten moet worden. Zeker niet in relatie tot de ondertitel *LHOOQ* in het

begin van het project, die aan een werk van Marcel Duchamp was ontleend en best wel zinnelijk genoemd mag worden. (Zie Deel 2 'Over het project' in de appendix.)

De woordcombinatie 'platonische liefde' heeft in het algemeen een alles overstijgende en brave gevoelswaarde. Een hoge mate van waardigheid, verhevenheid, zuiverheid enzovoort - maar is dat wel terecht? Is het niet eerder zo dat er sprake is van een geforceerde *sublimatie* van het onderdrukken van wel degelijk aanwezige 'zinnelijke elementen', hetzij van één kant of van beide kanten, om wat voor reden dan ook? Wat zinnelijkheid betreft heeft het adjectief platonisch in combinatie met de liefde onomstotelijk dezelfde connotatie als bij platonische wensen: zinnelijke wensen die *noodgedwongen* niet in vervulling gaan. Kortom, de ondertitel 'een platonische fantasie' moet op één lijn met dat *LHOOQ* worden gezien en niet al te braaf worden opgevat.

HET WERK. Dit derde deel, *Het werk als vertelling*, bestaat uit een aantal hoofdstukken die tezamen de voorstelling van *De K van Skylla* als leesopera willen afronden. Eerst is er, wat in een programmaboekje gebruikelijk is, een *korte inhoud* van het verhaal, in dit geval in de vorm van drie cruciale passages uit de *Aeneis*, gevolgd door *de rolverdeling* van zowel de solisten als de leden van het koor en de figuranten. Aan het *libretto* wordt *sub rosa* gewerkt, dat wil zeggen 'in het geheim' - buiten boek en website om. Dat wat de korte inhoud van het libretto in het programmaboek had moeten zijn bestaat hier uit een samenvatting van de hoofdpunten van de fabel van de fantasie en een iets meer uitgewerkte eigen versie van het Palinurusverhaal als vertelling.

Het project *De K van Skylla* is, met onderbrekingen, gedurende zeven jaar in ontwikkeling geweest en het is de vraag of het project ooit voltooid en als 'echte' voorstelling opgevoerd zal worden. Dit hangt niet alleen af van factoren die hier en daar al zijn genoemd. Vanaf een zeker moment is de bedenker van dit project de platonische fantasie meer als een *péché de vieillesse* gaan zien en het ziet er niet naar uit dat daar nog verandering in zal komen. Daar komt ook bij dat bij een werk waarin diverse

vormen van hybris centraal zijn komen te staan, de bedenker extra behoedzaam moet zijn om niet buiten de grenzen van zijn kunnen te treden. (Vandaar ook de aansporing *ipsa canas oro* van zojuist: *ik vraag u, zing zelf.*)

Zijn de ambities waarmee dit project begon daarmee overboord gezet? Is de leesopera dan toch in de betekenis die 'closet drama' ook heeft, een 'onuitvoerbare' opera geworden? Op het eerste gezicht misschien wel. Maar vanuit het besef dat de tegenstelling tussen een opvoeringsgericht dramatisch werk en een dramatisch werk om te lezen dankzij technische vooruitgang en veranderingen in de manier waarop naar theater gekeken wordt tegenwoordig zeer relatief geworden is: de tijd zal het leren.

PALINURUS' DROEVE DROOM

uit:

Vergilius - AENEIS V 812-871

*“Vrees niet! Hij zal gerust
d’Avernushaven halen naar uw wens.
Slechts één man zult g’ op zee verliezen: één
zal lossing zijn voor velen.” Toen de god
zo de godin verblijd had met zijn woord,
betoomde hij zijn paardenspan met goud
en schuimend bit. - Hij laat de teugels los:
in blauwe wagen vliegt hij over ‘t vlak,
bedaart de woelge golven en verdrijft
de donderwolken van het dreigend zwerk.
Hem vergezelt een monsterlijk gebroed,
van Glaucus en van Phorcus d’ oude troep,
met Tritons en Palaemon, Ino’s zoon,
links Thetis, Melite en Panope,
Nisaeë, Spio en Cymodoce. -*

*Aeneas’ vaderzorg werd afgelost
door ‘n vleug van luchtige blijmoedigheid.
Fluks werden alle masten opgericht
en handen naar de riemen uitgestrekt.
De schoten tegelijk gevierd,
nu links, dan rechts en beurtelings de ra’s
de winden tegemoet- of meegedraaid.
De schepen voeren voort met gunstge bries.
Van ‘t voorste schip hield Palinurus ‘t roer,
naar wie der andren koers zich richten moest.
De nacht had welhaast ‘t hoogtepunt bereikt,
en op de harde doften rustten zacht
de roeiers, toen van ‘s hemels sterrentrans
de slaapgod neergleed door de donkre lucht,
u zoekend, Palinurus, droeve droom
u brengend - onverdiend. Op hoge plecht
begon hij, Phorbos lijkend, dit gevei:*